

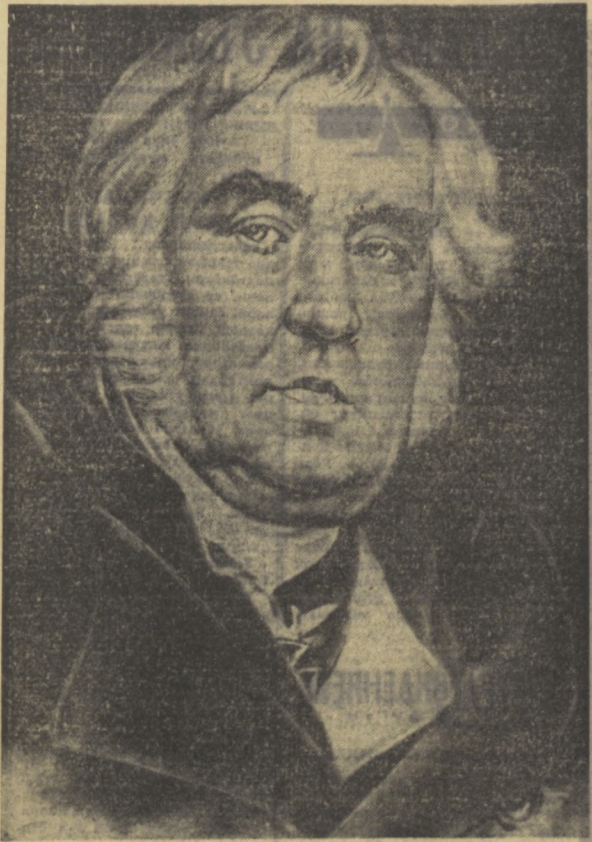
Комиссия Ўзбекистон халқ шоираси Зулфия раислигида ўтказган мажлисида ана шу йилликка тайёргарлик қандай бораётганигини муҳофа-

Тўқимачилиқ саноати ва енгил саноат ишчилари насаба союзи Фарғона область комитети об-
ласть пахта тайёрлаш трести билан биргалинда
ўтказган конкурсда ана шу ишчилар ғолиб чиқ-
дилар.

И. Глауберзон фотосил.

ТАЖРИБА, ТАШАББУС, ИЗЛАНИШ

[illegible]

И. А. КРИЛОВ

ТУГИЛГАН КУНИНИНГ 200 ЙИЛЛИГИГА

ФИЛ ВА ЛАЙЧА

Халойикча бир кўрсатиб қўйиш-чун,
Кўча бўйлаб Фил етаклаб ўтди.
Мўлҳумлики, Фил бизда нобб нарсаси,
Шунинг-чун ҳам бир тўп дайди еламон,
Фил кетидан санкиганча кетди.
Қаерданлир лип этди-ю, кўрсатди,
Рўпарадан бир Лайча чиқиб қолди.
Филчи кўра-қўмас унга ташланиб,
Худди бориб у билан гапикандай,
Гоҳ ақиллаб, ириллаб, улаб қолди.
— «Хой кўшиқчи, тўхта, номусини тўкма,
Бу — Фил ахир, — деди унга Олапар, —
Сенинг кўчинг эмас унга тиргиллиш,

Кўрасанми, сен бўйилдин ақиллаб,
У боради беларо илгариллаб,
Сенинг хушингдан тамом беҳабери:
— «Эҳ! Эҳ! — деди Лайча бунга
жазобан, —
Мен ҳам худди шуни жондан кутганмен,
Хеч қанақа хуриш, гафго қилмасдан,
Жанжалкош деб кўтарман улут ном.
Майли, айтсин мени кўрганда итлар:
— Баракелла, Лайча жуда пахлавон,
Хуролади хаттоки Филга қараб».

Гафур ҒУЛОМ таржимаси.

ДЕХҚОН БИЛАН ИЛОН

Дехқон бинга бир вақт ўрмалаб қолди Илон.
Хам дейди: «Кўшини! Келгин, ишайкин инон ҳам дўст.
Мендан хавфсизроқ ортки ташвишланма ҳеч наҳон,
Мен эсин Илон эмас. Бу баҳор ташладини пўст,
Хўйр бутун бошқаман, кўралсанми, кўшинини!»
Аммо Илон сўзига ишонгани йўқ Дехқон;
Боятасини кўлга олди.
Илонга деди: «Тўғри, пўстини-ю инги, бирон,
Юрагинг ўзгарганмас, қандон бўлса — ўшандон!»
Хам пайт ўтказмай дарров Илонни яқин соди.
Ишонмасини учун ван бўлдимини, бас, йўқ чора.
Юз ниқобга ўралиб, бўлсанг ҳамини сўра,
Ниқоб саялаб қололмас, барбир тўтласан,
Уша илондай сен ҳам инчиласан — ўласан.

МИРТЕМИР таржимаси.

ЯПРОҚЛАР ВА ИЛДИЗЛАР

Чиройли бир ёз кун
Япроқларда ёз кун,
Шамолларга шивирлашиб япроқлар секин,
Кўрмач, гўзал яшиллик-ла мактаблариди,
Кўсончи билан ўқитарди бари ўз ҳуснин:
— «Биз эмасми, бу водийнинг яшил
дилбари.

Дархат бизни бўлармиди шундай улғурор,
Кўм-қўм тоғли ва шоҳдор,
Биз бўлмасек, дархат нима?
Дархатқат: биз —
Ўзимизни мактабга бутун ҳаққимиз!
Биз эмасми кўлловчи, чўпонга салқин,
Кучок очиб бағишлаган ором ва роҳат,
Биз эмасми ҳусин билан қишлоқ қизларини
Учин учун ўз бағрига тортган ҳар соат.
Тоғ чоғлари бизга келиб сайрайди буткул
Хуш овоз бўлбул.
Ха, шамоллаб, сиз ўзингиз ҳам,
Айрилгингиз келмайди бир дам.
Ер остидан товуш қикди, бағрларга деди:

— «Бизларга ҳам пича раҳмат дейилса
эди».
Шунда дархат япроқлари кўтарди шовқини:
— «Кейси сурбат такаббурлик билан
гапирган
Ким у, биз билан
Шундай дағал мўсама қилади бутун.
Пастдон япроқларга жавоб берилди
шундай:

— «Биз — илди.
Қорингиз ер остидан ишловчиларми,
Наҳотки сиз тақимайсиз?
Оқатини сизга
Биз берамиз. Яйраб-йашнаб гуллайсиз
бизда:

Лекин билинг,
орамизда шундай бир фарқ бор:
Янги-янги кўк япроқлар унор ҳар баҳор
Агар қурса илди,
На дархат қолар, на сиз».

ОИБЕК таржимаси.

БУЮК МАСАЛЧИ

Бугун, 13-февралда машҳур
рус масалчи Иван Андреевич
Криловнинг туғилганига ҳикмат
йил бўлди. Бу шонли санани
бутун башарият олами катта
тантана билан нишонлайди.
И. А. Крилов масалларда
крепостной гузафга қарши чиқди,
ҳақсизлик, тўла адолатсиз-
лик, рикорлик, манкорлик, му-
нофиқлик, порахўрлик, мақтал-
чилик, амалпарастлик, лаган-
бардорлик каби мара-иллатлар-
нирош қилиб ташлади, бу шун-
дай ўқир сағирини қурол — ма-
салдан илҳи фойдаланди.
Шоирнинг масаллари содда,
жонли ҳалқ тилида зўр бадий
маҳорат билан ёзилганидан ав-
лодлардан-авлодларга ўтиб, се-
вилиб ўқилган асарларга ай-
ланди ва дунё халқларининг
дилларидан мангу жой олди.
И. А. Криловнинг босиб ўтган
ҳаёт йўли мураккаб ва ранго-
ранг. Ўта қамбағал, кичик бир
офицернинг оиласида дунёга
келган Иван Андреевич ота-
дан жуда ҳам ёш қолди, отаси
вафотидан сўнг тиркичликни ни-
ҳоятда оғирлашди қолганидан
Криловнинг отаси Екатерина II
га ҳаёт ёш, ердан сўрайди, ле-
кин ўзининг бу ишга лўшаймон
бўлади. Чунки унга ердан бери-
лиш нарида турсин, ҳатто ха-
тига жаваб ҳам қайтармайди.
Муштинар она ўз ўғлини ўқи-
тишга жуда кўп ҳаракат қилса-
да ҳеч бир натижа чиқмади,
чунки ўқитмоқ учун маблаг йўқ
эди.
Ақли расо, эҳди ўқир Кри-
лов муштинар ўқиб, кўп нарс-
ларни билиб олди. Ун яшар Кри-

лов. Тверь шаҳар идораларидан
бирида ердани вазифасига иш-
га қиради. У адабиёт билан жу-
да ёшлидан шугулланади,
ўн беш ёшида масаллар ёза
бошлади, бадий асарларини рус
тилига таржима этди. Фельетон,
очеркларини газета, журналлар
саҳифаларида бостира боради,
кейинроқ унга шош-шухрат кел-
тирган масаллар ёзиб, аста-се-
кин ижодий чўққиларга эриша
боради.
И. А. Крилов феодал-помещи-
к, аристократик ҳаётини ёмон
қўрарди. У ўқир, сиёсий руҳда-
да масалларида чор чиновник-
ларини аёвсиз саваллади, амал-
дорларни йўртқин қайнолар —
арсон, бўри образида тасвирла-
ди, ҳийлакор, манкор, разил
сўзлаб ва чоризмининг лаган-
бардорларини айёр тулки сиймо-
сида кўрсатиб, мунофиқ баша-
рларини фойш қилиб ташлади.
И. А. Крилов масаллари
қонғиб кетган, тилга воқелик
дан олгинга бўлиб, уларнинг за-
мирида аччиқ ҳақиқат ётарди.
Пушкин, Жуковский каби
улуғ шоирларнинг замонасини
бўлган Крилов ҳам яшган дав-
ридаёқ кенг оммага танлиб,
донг бутун Россияга таралди.
Пушкин, Жуковский ижодига
юксак баҳо бериб: Крилов «том
матюсо» билан бизнинг ҳалқ
шоиримиздир, у ҳалққа маълу-
м

ва машҳур бўлиб кетди» деб ё-
ган эди.
Пушкин Криловга масаллар
ёзиш учун турли-туман тема-
лар берад ва бу билан чекланиб
қолмасдан, ҳатто ўзи ўйлаб юр-
ган сюжетларини ҳам айтиб бе-
ради. Мана шулардан бири
«Канку ва хўро» масалидир.
Ушбу масал замирида ҳақиқий
воқеа ётади. Маълумки, Пуш-
киннинг замонадошлари ёзувчи
Булгарин билан Греңлар ўз
журналларида бир-бирларининг
ёган асарларини кўкка кўта-
риб мақтайдилар. Бу ҳушомат-
гўйлик билан ёзилган мақола-
ларини ўқиган Пушкин нияҳотда
ғазабланиб, ўшандай мақтал-
ларини фойш қилиб ташлашни
Криловдан илтимос қилади. Кри-
лов Пушкиннинг илтимосини
қўнғилдайдая бажарди.
Машҳур адиб Н. В. Гоголь
Криловни бениҳоя ахши қўра-
ди. Гоголь шоирнинг бадий ма-
ҳоратига қўлиб қўлиб, ўзи ма-
на бундай баҳоларди: «Хез бир
шоир — ўз фикрини Крилов-
дай жуда ақлоқ, ҳаммага тушу-
нарли қилиб бера олувчи эмас.
Унда шоир ва донишмандлик
фаълиятлари мўжасамланган».

Крилов масаллари ўз замона-
сида энг ил (тегиз) минг нус-
хада тарқалган асарлар эди,
Айниқса, буюк Октябрь револю-
циясидан кейин шоирнинг асар-
лари жуда кўп тарқалди, яъни
миллионларча нусхаларда нашр
этилди. Халқлар доҳийси Вла-
димир Ильич Ленин Крилов ма-
салларига юксак баҳо бериб,
улардан ўз мақола ва китобла-
рида фойдаланди.
И. А. Криловнинг масаллари
дунё халқларининг кўнгина тил-
ларига таржима этилган. Ўзбек
халқи бундан салкам бир аср
илгари И. А. Крилов масалла-
рини ўз она тилида қисман бўл-
са-да ўқиган мўлласар бўлди.
Крилов масалларининг илк
таржимонлари Сандрасул Сан-
дразов, Али Асқар йон Байрам
Али, Серикбой Оқоев, Ғуломид-
дин Кабирова, Абдулла Ав-
нийлар шор асарларини ўз тар-
жималарида Хростамиди, дар-
лик ва шетрий тўпламларга кир-
тиганлар. Шетрий таржима-
ларининг кўпи Абдулла Авний
қаламига мансуб.
Севиқли шоир ва мураббий
Хамза Хакимзода Нисеий ўзи
отан янги тилдаги мақталларда
Крилов масалларини ўқитди,
шоирнинг асарларини халқ
ўрасида тарғиб қилди.
Октябрь революциясига қад-
ар И. А. Крилов масаллари-
нинг ўзбек тилига қилинган тар-
жималари зўр аҳамиятга эга бў-
либ, ўсиб келатган прогрессив,
демократик адабиёт ва маданият

намоёндаларига катта далда
бўлди.
Октябрь революциясидан ке-
йин И. А. Крилов масаллари
мунтазам равишда кўпал тар-
жималарига юксак баҳо бериб,
улардан ўз мақола ва китобла-
рида фойдаланди.
И. А. Криловнинг масаллари
дунё халқларининг кўнгина тил-
ларига таржима этилган. Ўзбек
халқи бундан салкам бир аср
илгари И. А. Крилов масалла-
рини ўз она тилида қисман бўл-
са-да ўқиган мўлласар бўлди.
Крилов масалларининг илк
таржимонлари Сандрасул Сан-
дразов, Али Асқар йон Байрам
Али, Серикбой Оқоев, Ғуломид-
дин Кабирова, Абдулла Ав-
нийлар шор асарларини ўз тар-
жималарида Хростамиди, дар-
лик ва шетрий тўпламларга кир-
тиганлар. Шетрий таржима-
ларининг кўпи Абдулла Авний
қаламига мансуб.
Севиқли шоир ва мураббий
Хамза Хакимзода Нисеий ўзи
отан янги тилдаги мақталларда
Крилов масалларини ўқитди,
шоирнинг асарларини халқ
ўрасида тарғиб қилди.
Октябрь революциясига қад-
ар И. А. Крилов масаллари-
нинг ўзбек тилига қилинган тар-
жималари зўр аҳамиятга эга бў-
либ, ўсиб келатган прогрессив,
демократик адабиёт ва маданият

дан Ойбек, Гафур Ғулом, Уй-
гул, Миртемир, Ш. Саъдулла,
Туроб Тула, Миртемир таржи-
ма қилганлар.
И. А. Криловнинг масаллари
1952 йилда яна қайта нашр қи-
линди. 1961 йилда «Еш ғар-
ди» нашриёти И. А. Крилов-
нинг «Ничачи билан» чўмоли
масаллар тўпламини босиб чи-
қарди.
И. А. Крилов масаллари со-
вет ёзувчиларининг ижодига
катта таъсир қўрарди. Демьян
Бедний, С. Маршак, С. Михал-
ковлар И. А. Крилов таржима-
ларини ижодий равишда давом
этирдилар, Ўзбекистонда ҳам
Крилов масалларини таржима
қилиш жараёнида янги типда
масал жанри пайдо бўла бошла-
ди. Бир қатор ўзбек совет шоир-
лари Крилов, Михалков масал-
ларидан илҳомланиб, масаллар
ёздилар. Бу янги масаллар эс-
ки зарбулмасал жанридан кат-
та фарқ қилади.
И. А. Крилов масалларининг
ҳам сиёсий, ҳам тарбиявий, ҳам
эстетик аҳамияти катта, улар
юксак даражада қўшқин ахиро-
сий талант кучи билан ёзил-
ган ўлмас асарлардир. Шоир-
нинг қанотли сўзлари мақоллар
га айланиб кетди. И. Крилов
дунё адабиёти хазинасини бойи-
тишга катта ҳисса қўшди. Ўзбек
халқи ўлуғ рус масалчининг
туғилганига 200 йил тўғлиш
муносабати билан Ўзбекистон-
да ўтказилган юбилей
катта тантана билан нишонлай-
ди.

Ж. ШАРИПОВ.

ПАШША ВА БОЛАРИ

Айни баҳор чоғи, яшил
бода
Эсарини гирриллаб майин
шабода,
Ингичка новданни қилиб
арғимчо,
Пашша тебранди кузур-ла,
Шу чоқ —
Болари бир гулда гиррилар эди,
Уни кўриб Пашша некинчи
деди:
— «Бечора, ўзингиз қийнасан
мунча,
Тинмайсан эртадан то кун
ботуғича;
Агарда мен сенинг ўринида
бўлсам,
Сулалиб қолардим бундай
некнатдан,
Мендан ибрат олсанг буларди,
ошман,
Яшайман мисоли худди
иянатда,
Қилар ишим фақат — тўйма-
тўй юрш,
Зиёфатларда бўлишлик меҳмон.
Мантинга эмас, мен учун
танш —
Ўзига тўқ бўлган барча
хонадон.
Маншатишни бир кўрсанг
эдинг санг
Қаерда тўқ 6 марана бўлса —
Қамадан олдин мен етиб
бораман.
Тўғида роса —
Чини идишлардан татиб
таомлар,
Биллар қадҳлардан симирман
май.
Ҳалқ ил ўзига тўриб
меҳмонлар —
Қоқлаган нарсанин еймиз
тортинмай.
Истасан, мононлар ҳуснига
иниб,
Атрофда бўлиб минг бор
парвона,
Чарчасам юзига, бўйига
қўниб,
Роҳат қилиб дам ҳам оламан
яна.
— «Хабарин бор, — деди Болари
унга, —
Аммо шундай гап ҳам етдин
менга —
Сени ҳамма ёмон кўрарини
жуда,
Сен пайдо бўлганин ҳамоно
уйда —
Ҳайдашаркан нуғалб шарма-
даларча,
«Нима қилти, — дед тирмайд
Пашша, —
Агар ҳайдасалар мен эшиндан,
Киравермакдан, тўйиш, теши-
дан».
Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ
таржимаси.

АҚЛ-ИДРОК ПОЭЗИЯСИ

Белинский ўз фаолияти даво-
мида Крилов тўғрисида ёзар
экан, уни ҳаммаш буюк
рус масалчиси деб тилга
олди. Бошқа ёзувчиларга
танқидчининг берган баҳо-
си ёзувчининг умумий дунё-
қарашига да эстетик наза-
рийсида руб, берган ўзгариш-
ларга қараб, ўзгариб турган
бўлса ҳам, масалчида берилган
баҳо Белинский ижодий йўли-
нинг бутун давомида бир хилда
юксак даражада қолган.
Бухонинг дония ана шундай
руҳда бўлганлиги халқчиллик
турли хил мўлаҳиза олишлар-
га қарама-қарши ўлароқ Кри-
ловнинг чинакам халқчиллиги-
ни эътифот қилиш эди.
«1844 йилдан рус адабиё-
ти мақоласида Белинский баъ-
зи славянофил шоирларнинг
сохта халқчиллиги тўғрисида
ташқирган бўлса, орадан бир ой
ўтган, «Иван Андреевич Кри-
лов» сарлавҳали мақолада
Крилов масалларини содда, уй-
ғун, халқчил деб ёзди.
«Адабиёт мустаҳкам заминга
эга бўлишини ва абадийликни
истас, албатта халқчил бўлиш
керак», Крилов эса Белин-
скийнинг фикрича, адабиётга
халқчилликнинг рус элементини
биринчи бўлиб олиб қирди.
Худди ана шунинг учун ҳам
Криловнинг аҳамияти у устаси
бўлган жанрининг доирасидан
мулҳоза ташқарига ҳам чиқа
олди.
Белинский тарқидлаган
халқчиллик Крилов ғўшод-
нинг реализмин эътифот қи-
лиш билан қамбарчас боғлиқ
эди.
«Масал ақл-идрок поэзияси-
дир» деб ёзди Белинский. Бу
фикр гоёт ҳаққоний эди.

Белинский ёзади: «Жанрининг
чекланганлигига қарамай, Кри-
лов ўз миллатининг муайян жи-
ҳатини рус ҳазилкашлигини,
рус киносини ҳаммага қара-
ганда аниқроқ ифодаиб берди».
Белинскийнинг 1845 йилдаги
мақоласида Крилов бизнинг кўз
ўнгимизда Грибоедов ва Гоголь
ни араган ижтимоий сатира на-
мунаси бўлган масалчи сифати-
да номдон бўлади. Белинский
масал тўғрисидаги тушунчасига
аниқлик киритиб бундай деб
ёзади: «Поэзиянинг ақл-идрок-
ка ўргатувчи тур бўлган мас-
сал бизнинг замонамизда сати-
ра сифатида поэзиянинг чина-
кам тури саналади».
Белинский Криловнинг рус
адабиёти тарихидаги ўрнини
ҳам тўғри белгилай олди. Кри-
ловнинг рус адабиёти тарихида
тутган ўрни аниқлида Бе-
линский учун «Карамзин дав-
ридаги арборлар орасида
урин олибгина қолмасдан, бал-
ки улар доирасидан чиқди.
Криловнинг масаллари ўзининг
иктимоий мазмунини жаҳатдан
Грибоедов ва Пушкин асарла-
ри билан ёнма-ён ўрин олди.
Крилов масалларини Грибо-
едов комедиясига қиёс қилиш
гоёт шонлидир. Бундай қиё-
с кейинчалик тагин ҳам бойий-
ли ва кеңгайди. 1840 йилда
ёзилган Белинский таржи-
мада дуйидагиларни ўқиймиз:
«Крилов масалларининг тил-
ли Грибоедовнинг «Ақл-ид-
рок балоси» комедияси тили-
нинг айнан ўзгичаси бўлиб,
агар Крилов бизнинг замона-
мида туғилган бўлса у рус ко-
медиясининг ижодчиси бўлиб
қолур эди деб ўйлаш мумкин».
Белинский бир мақолада шун-
дай фикр юртайди: «Крилов

бўлмасе Грибоедов шетларни
бунчалик шош-шухрат толмаган
булур эди» Белинский Крило-
вини «Дехқон ва қў» масали-
га илова қилиб ўз фикрини
таъсирлаш учун ҳақли ра-
вишда шундай хулоса чиқа-
ради: «Бу масалда ҳеч қан-
дай ахлоқдан панд-насихат,
ҳеч қандай одоб ўргатиш, ҳеч
қандай ҳикматли сўз байи қи-
лиш йўқ; бунда шунчаки, поэ-
тик қизилган манзара кўзга
ташланади. Таъкидчи бу ўран-
да Крилов масалининг ик-
тимоий мазмунини очиб бера-
ди, унинг сатирин жанр экан-
лигини таъкидлайди.
Белинскийнинг Крилов масал-
лари тўғрисида кейинчалик ба-
ён қилган фикрларидан соҳил
мазмунини аниқлаш билан бирга,
ана шу мавзу учун асосий аҳа-
миятга эга бўлган янги жиҳат
— Криловнинг халқчиллиги на-
моён бўлади. Эндиликда халқ-
чиллик муайян ижтимоий ма-
нча касб этади. Криловни
унинг Дмитриев каби ўқитиш-
лош билан қиёс қилиш Кри-
ловнинг ўзига ҳосил ва ибрат
омуғлашга қарама-қаршигина
эмас, балки шу билан бирга
уни миллатининг асосий қи-
смини ташкил этувчи меҳнат-
каш табиятларга қарама-қарши
қўйишдан иборат эди. Зеро
Дмитриев ўзининг аристократ-
лиги билан улардан ажирлар
эди.
Белинскийнинг Крилов тўғ-
рисидаги унча катта бўлмаган
мақолалари, шунингдек, рус
адабиёти тўғрисидаги бошқа
мақолаларида унчиг Крилов ҳа-
қида айтган фикрлари Крилов-
ни ўрганишнинг муҳим босқич-
ларидир.

БҮРИ ВА ҚҮЗИЧОҚ

Бизнинг иссиқ бир кунда
Кўз борди сув ичгани.
Ўз жонига қасд қилгандан
Хабари йўқ унинг қали.
Уша жонда оқ бўрининг
Юрганини билмайдан у,
Шу чоқ бирдан рўпарадан
Бурч миниб қолди-ку!
Ўз қасдини қонунга ҳам
Бир оз уйдирмоқчи бўлиб,
Қичиради Қўзичоқча —
Ички кўзи қонга тулиб:
— «Сен ифосини мен билмаман
Тумшугини сувга тикиб,
Тоға суви бўлатасан.
Сув, юзига қовар чиниб
Тағилган ҳамма қойлар,
Тоға бир сув ичолмаман.
Бу ариқдан инилар, ойлар!
Бу ишингга қидоламан,
Тутиб олиб бир илабман!».
Кўзи дейди: «Эй, хўрматли,
Ариқини бир тингласан,
Менинг ҳеч бир тумоқим йўқ.
Менга ғазаб қилмасан!
Юз наҳақча пастдаман мен,
Маноингиз ичган жойдан,
Менинг асло хабарим йўқ
Сув бетига чиққан жойдан».
— «Демак, менинг гапим ёлғон?
Бу ғўшоднинг ундан ёмон!
Дундада йўқ бундай бухтон!
Шошма, хали сен оқпадар,
Уч йил бурун жуда дағал
Бир гап қилиб эдинг менга!
Кўрсатаман эдинг сenga».
— «Ўтган йили туғилдим-ку!»
— «Ундай йилга ақилдир у!»
— «Ана акам бор, на унам бор».
— «Гап тўқима, эй оқпадар!
Урунгингиз, аймогингиз,
Бирон оғзи маймогингиз,
Улардан ҳам тонамсини,
Томоқ шунчалки осмон!
Сиз ҳаммангиз бир бўласиз!
Доним менга қасд қиласиз!
Ҳаммангиз менга бир дардирсиз,
Ҳаммасига сен мазобар!»
— «Тақсир, менинг айбим
нима?»
— «Жим тур эди, кўп гапирма!
Суруштириб ўтиришга вақтин
борми,
Қорин очса, оқиёт бўлса —
тамалланми?»
Айбиги шуки, учраб қолдинг оч
қолганда!
Шундай қилиб Қўзичоқни ер
ўрмонда.

ГОГОЛЬ И. А. КРИЛОВ
ИЖОДИ ҲАҚИЛА
«Бу—рус халқининг ақл-идроки,
бизнинг мақолларимизга жондош
бўлган ўша ақл-идрокдир. Бу—рус
кишисини забардаст қилган ақл-
идрокдир».

ИСТЕЪДОД СИРИ

XIX асрнинг бошлари Россия тарихига маърифатчи-
лидан даврон революционер демократларнинг сиёсий
ҳаракатига ўзини даъво қилди. Адабиётда эса бу
ниссон ҳис-қўнғуларини ва шахсияти маҳд этилган роман-
тин даври эди.
И. А. Крилов шу давр ижтимоий воқеалари билан би-
рас олиб шу даврининг ариқ адиблари даврасида яша-
ди ва ёмон қамди. Аслида унинг сиёсий ва адолий на-
решлари ҳамон XVIII аср маърифатчилик давридан
бўлаб қолган эди. Криловнинг «Тоғ даришхона»
журналидаги мақола ва асарлари билан унинг XIX аср
бошларидаги масаллари ўрасида 20 йиллик фарқ
албатта сезилиб туради. Ана шу йил-йилда қилинган
кейинги масалларга қадар Крилов боғдорчилигини, му-
раббий босқичларини қўриқ қўриқ, дастлаб дар-
да Крилов масаласи қалбига энг илҳи поэтик жанр си-
фатида дарҳол танила олган йўқ. XIX асрнинг бошлари
ҳам уни драматургия, театр ўзига жалб қиларди. М.
Салтыковнинг илҳи асари — Д. Пастернакнинг Крилов
эстетикдорини қайта қайта қайта билан тоғидаги ха-
лидаги фикрлари диктатга сиймондор. Криловга сиз
аввал ўтган бошқа машҳур масалчи Дмитриев Кри-
ловнинг Д. Пастернак масалларидан қилган унча тарки-
масини ўқиб қўриб, уни ойдинчи қилган масала ёзишга
қиратган эди. Крилов ўзидан драматик поэзияга бўл-
ган ҳис-қўнғуларини сундиришга уришиб, бирмунча
вақт ҳис-қўнғуларини масалларга қирди, гоҳ уларни қайта
ишлов билан шугулланиди. «Жонан шу инқилобни
ларга қарамай, Крилов рус адабиётдаги сириқлардан
бўлиб масал жанрини ҳақ адабиётга айлантирди, унинг
новаторлиги ҳам ана шунда эди. Криловнинг масалчи-
лиги ўзини унинг аввалги сатирин ижодидан қайтши
эмас эди. Аслида, Крилов масалларида ўзининг ҳаж-
қинли ва драматургия таъжирбасини қўланиб олата-
ги масал жанрининг доирасини гоёт кеңайтарди.
Криловнинг масалчилик фаолияти дастлаб пайтлар
давоқ ахшилиги, мўнамағлиги ва бадий етулиши би-
дан ажралиб турарди. Крилов 30 йиллик фаолияти даво-
мида ёнган 200 га яқин масалнинг деярли ҳаммаси дур-
дона асарлар бўлиб қолди. Баъзан Крилов бир неча йил

лар (1824—1827) жим бўлиб кетар, баъзан эса йилга
бир ён ижоддан масал ёзар, яъни йиллар эса 20 га
ғам масал ёзарди. Масалчиси ижодининг бундай ҳу-
суслигига қандайдир қонунларини сабаб қилиш қи-
яни, албатта, Шунингдек унинг ижодий эволюцияси
ўрганиш ҳам мушкул. Шунга қарамай, Криловнинг даст-
лаб масалларини унинг етук истеъдодидан далолат бе-
ради. Улар ерасида «Ишқини қилиш», «Қилар билан ту-
қил», «Қўриқ билан қўриқ», «Ғаф билан лайча» каби
дурдона асарлар бор. Айниқса у 1811 йилда ёзилган
иқод қилди. «Елғачи», «Ўшан ва бўлбу», «Қаерт»,
«Сичқонлар қенгаш» каби масаллар худди шу йил
ёзилди.
Александр I сиёсийдорини, реакцияни тартиб-
нинг қўчилиш доираларининг илҳи табиятлари ўр-
тасида революцион ҳаракатни қўшқиди нестларди. Крилов
демократларнинг сиёсий қарашларидан ва масаллари
дан унча эди. Лекин шунга қарамай, у кенг жамоат-
чилигини норозилиги таъсирда ўтири масаллар ёзди.
Крилов ўз давридаги қўнғуларини доирли-адиллар-
сини ҳам маънувоқеада асваланчатилади. Шу билан
қўриқ у кўшқуларини бототида ҳам бўлиб кетмади. Кри-
лов халқ ҳаёсини меҳр билан ўқийди ва ҳаёт ҳодиса-
ли, ижтимоий ахлоқ масалларига халқ нуктаи наза-
ридан, турмуш таъжирбаси нуктаи назаридан баҳо бера
бўлади.
Крилов шундайли сиёсий воқеалар, Путинев бошчили-
гидаги қўшқилар қўшқонини француз буржуа револю-
цияси, демократларнинг илҳи нафс сўронини воқеалар
давоқ аслади. Ана шу воқеаларни қўшқин ва реакция-
нинг қўшқинини Крилов ижтимоий гузўмига ўзгариш
қўшқини эмас, деган ишловчилик нафратларини унотди.
Лекин шунга қарамай, Крилов ақл қачон ана шу ре-
акция қўшқонлар сийқин билан мувоваққили қилинган
йўқ. Масалларнинг ҳаммаси сийқонлар ва қўшқон та-
бақаларининг қўшқонларидан сийқилан ўшан эди. Зотан, му-
раббий жанр масал ижоддордан ана шундай халқчи-
лиқни талаб қиларди.

Н. СТЕПАНОВ.

ЯНГИ ТЕАТР ИШ БОШЛАДИ

Ўзбек ва қозоқ халқ-
лари азалдан қон-қар-
дош, оға-инидир. Яқинда
Сирдарё областининг
Еттисой районида янги
театрнинг очилиш маро-
сими бўлиб ўтди. Қозоқ
музикали драма театри

